

Оліва Шрайнер.

☉ Мрії і сни. ☉

I. Загублена Радість.

День при дні там, де соняшне проміння грає на морському березі — сиділо Житте.

День при дні Зефір грався його чудовим волоссям, і молоде обличчя його все дивилося в воду. Воно сиділо й ждало, але воно не могло-б сказати, чого воно ждало.

День при дні хвилі бігли і набігали на пісок і знову втікали назад, несучи з собою рожеві черепашки.

А Житте все ждало.

Воно сиділо відбиваючи в своїх очах сонце, і ждало доти, поки втомлене схилило свою голову на коліна й заснуло.

Ось щось припливло до берега і на піску почулася хода. Житте почуло се й прокинулося.

Чиясь рука лягла на його плече і все тіло перебігло теплим тремтінням. Воно глянуло і побачило перед собою дивні, широко розплющені очі Любови — і Житте зрозуміло, кого воно ждало тут так довго.

І Любов розкрила свої обійми й пригорнула до себе Житте. І від сіх обіймів народилася істота дивна й прекрасна: Радість. Перша Радість звалося воно.

Сонце здавалося на ясному поверхови води не таке прекрасне, рожеві пупянки, що розгорнули свої ніжні пелюстки до першого сонясного поцілунку, не такі рожеві, як воно. Маленьке серденько його билося швидко-швидко. Люба істота була така тепла і така ніжна! Вона не говорила й не сьміялась, але все гралася на сонці. І Житте й Любов були безмірно щасливі.

Вони не говорили сього один одному, а кожне в своєму серці казало: „Воно буде наше на віки!“

Потім настав час — чи минули тижні, чи минули місяці — Любов і Житте не рахують часу, — коли їх любя дитина стала вільною, ніж попереду.

Вона так саме грала ся й раділа, і так саме ласувала червоними ягідьми; але часами маленькі ручки її мляво спускали ся в низ і веселі очиці заходили слізьми. І Житте й Любов не насмілювали ся глянути один одному в вічі, не насмілювали ся спитатись одно одного: „Що стало ся з нашим щастєм?“

І тільки їх серця шептали їм: „Дарма, се мине, завтра воно знову стане веселе!“ Але минали дні за днями, а дитина, що грала ся біля їх, ставала все замисленнійша й сумнійша.

Одного разу Житте й Любов лягли й поснули; і як вони прокинули ся, любої істоти, їх Радости, вже не було. Тільки недалеко на траві сиділа якась маленька невідома істота з смутними й пишними очима. Любов і Житте не помітили її й проминули гірко плачучи: „О, Радосте наша, Радосте, не вже ми втратили тебе на віки?!“

Маленька невідома, з смутними очима тихенько підійшла до їх, ласкаво взяла обох за руку і прихилила їх до себе. І Житте й Любов пішли далі, ведучи її з собою. Коли Житте сумно спускало свій погляд, воно бачило, як у чудових очах відбивали ся його слізки. І коли Любов з божевільним одчаєм скрикувала: „Я втомилась, я знемогла. Я не можу йти далі. Сьвіт позад нас, попереду сама темрява!“ — маленький рожевий пальчик показував на верхи далеких шпилів, осяяні соняшним сявом. Великі очі були все такі-ж смутні й задумані, і любі уста все так саме спокійно всміхались додаючи відваги.

Як Житте об остре каміння било собі ноги, невідома стирала кров з його убрання і ніжно цілувала його рани. І коли в пустині Любов лежала знесилена, (бо навіть Любов иноді знесилюєть ся), вона своїми маленькими ніжками бігла далеко по гарячому піску і навіть тут у пустині знаходила воду в печерах, щоб дати напити ся Любови.

Вона нічим не заважала їм, тільки підтримувала на їх тяжкому шляху.

Як Любов і Житте прийшли в темне межигіре, де з скель висіли скапи, — бо Любов і Житте мандрують дивними, страшними

місцями, — як усе навкруги була крига і сніг і холод, маленька невідома тулила їх холодні руки до свого маленького серденька і гріла їх і помалу вела їх за собою все далі й далі.

Як же вони прийшли до країни сонця й квіток, великі очи її дивно заблищали і обличчя засяло ясним усміхом.

Весело перебігаючи якою травою вона збирала їм мед по дуплах дерев і приносила його в пригорщі, набирала їм води листям із лелії, рвала квітки і плела з їх вінки їм на голову, і тихо-радісно сьміялась. Вона зворушувала їх своєю ласкавістю так, як бувало зворушувала їх Радість, але ласкавість їх була ще щирійша.

Так мандрували вони далі, проходили через похмурі й через ясні країни і ніколи не кидала їх люба, добра товаришка. Іноді вони згадували першу променисту Радість і тихо зітхали нишком: „Чи знайдемо, чи знайдемо ми тебе знову, наша Радосте?“

Але нарешті вони прийшли туди, де сидить Мудрість, ся стара чудна жінка, що замислено спираєть ся підборідем на руку і пильно збирає в минулому проміння сьвіту, щоб освітити ним будущину.

І Життє й Любов скрикнули: „О, премудра, скажи нам, як ми з'днали ся в-перше, у нас була люба, чарівна істота — Радість, незатемрена ні одною сльозинкою, соняшне сяєво незахмарене ні одною хмаринкою. Чим согрішили ми, що втерляли її? Куди нам іти, щоб знайти її?“

І мудра, стара жінка відповіла: „Як що ви знайдете її, чи зречете ся тієї, що ввесь час тепер ішла в-купі з вами?“ І Любов і Життє закричали з одчаєм: „Ні, ні!“

— Зректи ся її? — сказало Життє. — Хтож буде виїмати колючі шпички з мого пораненого тіла? Хто в хвилини важких снів положить свої ніжні ручки на моє розпалене чоло і підчас холодних і темних днів нагріє моє змерзле серце?

І Любов скрикнула: „Краще вмерти! Без Радости життє важке, без неї-ж — неможливе! Краще вмерти, ніж утратити її!“

І стара, мудра жінка відповіла: „О, сліпі й божевільні! Те, що ви мали колись, є те саме, що ви маєте тепер. Як Любов і Життє стріли ся в-перше, з'явила ся на сьвіт радісна істота, істота без смутку і без тіни. Але як на життєвому шляху з'явили ся терни, як тіни потемнішали, дні похмуріли, а ночі похолоднішали й подовшали, тоді помалу вона почала відмінити ся. Любов і Життє не хотіли бачити сього, не хотіли зрозуміти сього,

аж поки від разу прокинувшись вони скрикнули: „О, Боже, Боже! Ми втратили його! Де воно?“ Вони не хочуть зрозуміти, що весела дитина-Радість не може не одмінити ся, йдучи за ними пустинею снігу й холоду. Вони не знають, що та, що всюди йде в їм тепер, сеж та сама Радість, тільки що вросла й змужніла, сеж і є вірна товаришка в житті, невтомна й відважна, піжна й любляча, тепла серед найглибших снігів, бадьора в найдушнійших пустинях; імя її Жалісливієть, се справжня Любов.

II. Мисливець.

В одній долині жив мисливець. День при дні він полював у лісі. І трапилось одного разу, що він прийшов на берег великого озера. Поки він стояв в очеретах дожидаючи, щоб наблизився птах, на його впала велика тїнь і щось відбилось у воді. Він глянув на небо, але там уже все зникло. Тоді його обхопило пекуче бажання побачити знову се на воді і він почав стерегти і ждати увесь день; але настала ніч, а воно не верталося. І він вернув ся до дому в своєю порожньою торбиною і був смутний й мовчазний. Товариші почали допитуватись, яка йому причина стала ся, але він не відмовляв їм і сидів сам обхоплений смутком. Потім прийшов його друг і йому він сказав:

— Я бачив сьогодні те, чого не бачив ще ніколи — великого, білого птаха, що ширяв на своїх сріблястих крилах у безмежній блакиті. І тепер я почуваю, як у грудях велике полумя палить мене. То був хвилиний привид, що відбив ся у воді, але тепер я не хочу нічого иньшого на світі, тільки мати його.

Його друг засьміяв ся: — Се був соняшний промінь, що грав на воді, або тїнь від твоєї власної голови, — сказав він. — До завтрього ти забудеш про неї.

Але минув день, другий і третій, а мисливець усе блукав сам. Він усе шукав по лісах і по полях, по озерах і очеретах, але не знаходив того, чого шукав. Він не стріляв більше дичини, на що вона йому?

— Що се йому? — казали його товариші. — Він збожеволів, — сказав один. — Ні, гірше, — сказав иньший. — Він хоче бачити те, чого ніхто з нас ніколи не бачив: він хоче чуда. — Ходім, облишмо його, — сказали всі. І він зостав ся сам.

Одного разу, як він блукав під вночішньою млою, сумуючи й плачучи, він побачив перед себе стару жінку. Вона була більша й вища за вмирущих.

— Хто ти? — спитав її мисливець.

— Я — Мудрість, — відмовила стара жінка, — але дехто зве мене Знанням. Усе своє життя я звікувала в сих долинах, але ні один вмирущий не бачить мене перше, ніж зазнає смутку й муки; тільки очи облиті слізами можуть побачити мене і я з'являюся тільки тим, які страждають.

І мисливець скрикнув: — О ти, що жила тут стільки часу, скажи мені, як звуть того величезного дивного птаха, якого я бачив поїд небом у високостях. Мене хочуть упевнити, що се був тільки сон, що я бачив тінь від своєї власної голови.

Стара жінка всміхнулася.

— Її імя — Правда. Хто бачив її раз, ніколи більше не знає спокою. Аж до смерти своєї він прагне її.

Мисливець скрикнув: — О, скажи мені, де можу я знайти її?

Але Мудрість сказала: — Ти ще не досить терпів, — і вона зникла.

Тоді мисливець виняв з грудий своїх човник фантазії і намотав на його нитку своїх бажань: цілу ніч він просидів і плів сіль. У ранці він повіслав золоту сїтку на землі і кинув на неї кілька зерен легковірности, які йому покинув його батько і які він носив з собою в кишені. Зерна сї були як біленькі пурхавки*), і як наступали на їх, то з їх вилїтав рудий пил. І мисливець сїв поруч і почав пильнувати. Перший зловився у сїтку білий як сніг птах з голубиними очима і дзвінким голосом. Він співав: „Правда на небі, правда на небі!“

Другий попався чорний містичний птах з темними прекрасними очима, що дивилися в саму глибину душі. Він співав усе одно: „Безсмертя!“

І мисливець узяв їх обох на руки, бо сказав собі: „Запевне вони обидва з дивної сїм'ї Правди“.

Потім прилетїв іще один птах, зелений з золотом, і заспівав різким голосом про надгороду після смерти.

І мисливець сказав: — Ти не такий гарний, як перші, але всеж ти теж гарний, — і взяв до себе й його.

*) Гриб *Licopodium bovista*.

І прилетіли ще інші різнобарвні, веселі, співочі пташки і клювали доти, поки не зосталося ні одного зерна. Тоді мисливець забрав усіх своїх птахів, зробив міцну, залізну клітку і посадив їх до неї. І з усіх боків зо співами й танцями почали сходитися люди, і побачивши клітку почали кричати: „О щасливий мисливець, дивна людина! О чудові птахи, чарівні пісні!“

Але ніхто не питався ні відкіля взялися ці птахи, ні як їх піймано. Вони тільки співали й танцювали круг їх. І мисливець теж був радий, бо кавав собі: — Певне між їми повинна бути й Правда. За кілька часу птахи почнуть линяти і я побачу її чисто як сніг постать.

Але час минав, люди все танцювали й співали, а мисливцеві ставало все тяжче й тяжче на серці. Знову почав він цуратися людей і нудьгувати, і знову страшна жадоба прокинулася у його в грудях. Одного разу, як він був сам і плакав, трапилося, що він зустрів Мудрість. Він розказав їй, що він зробив. І Мудрість сумно всміхнулася.

— Чимало людей, — сказала вона, — розкидали Правді сітку, але ні один з їх не міг знайти її. Правда не може ввійти в сітку, не може дихати повітрям цих долин.

І мисливець скрикнув гірко: — То я повинен сидіти тут доти, поки мене спалить це страшне полум'я?

І Мудрість сказала: — Слухай, і я скажу тобі, бо ти багато мучився й багато сумував: той, хто йде шукати Правду, на завсіди повинен покинути сю долину суєвірства, покинувши в їй усе, що йому належало, до останнього клаптика. Він сам повинен перейти до країни повного зречення й саможертви, повинен воставити себе в їй і боротися з спокусами, а як займуться перші промінні світу — він повинен устати і йти з їми до сухої, пустельної країни сонця. Там перед їм стануть гори суворої Дійсності; він повинен зійти на їх. Правда живе за їми.

— І він добуде її? Він держати-ме її у себе в руках? — скрикнув мисливець.

Мудрість похитала головою.

— Він ніколи не побачить її, ніколи не держати-ме її у себе в руках. Час іще не прийшов.

— То надії нема? — скрикнув мисливець.

— Слухай, — сказала Мудрість. — Дехто вже зійшов на ці гори; східець по східцю вони здирались голими скелями, і зі-

ходячи на ті високости їм иноді трапляло ся знаходити біле, сріблясте перо, що випало з крила Правди. І може стати ся, — сказала стара жінка підводячись і пророче показуючи пальцем на небо, — може стати ся, що як людськими руками буде зібрано досить сих сріблястих пер — і з сих пер зроблено буде вірвовку, а з вірвовки сїтку, то сїтка ся піймає Правду. Тільки Правда може вдержати Правду.

Мисливець устав. — Я піду, — сказав він.

Але Мудрість спинила його. — Памятай, — сказала вона, — хто раз кидає сю долину, ніколи більше не вертаєть ся. Хоч би він сїм день і сїм ніч плакав кривавими слїзми, він не може більше переступити через межу. Раз переступив її, вороття нема. На тому шляху, на який лагодити ся ступити, не сподівай ся надгорода. Хто йде — йде своєю волею, з великої любови, що сповняє його душу. Надгорода йому — в його праці.

— Піду, — сказав мисливець, — але скажи мені, як я дійду до гір, якою стежкою йти мені?

— Я дочка надбаного за цілі сторічя Знання, — сказала стара жінка. — Я можу проходити тільки там, де пройшло вже багато людей. Не багато було таких, що виходили на сї високости, і кожен пробивав собі сам свою стежку. Хто йде туди — сам за себе дбає; він не чує більше мого голосу. Я можу йти за їм слїдком, але йти попереду не можу.

І Знання зникло. І мисливець повернув ся і пішов до своєї клітки і своїми руками зломав її залізні ґрати і зломане залізо немилосердно порізало йому руки. Иноді будувати легше, ніж руйнувати.

Потім він став виймати всіх своїх птахів одного по одному і випустив їх на волю. Але як черга дійшла до загадкової темнокрилої пташки, то він довго держав її і дивив ся в її чудові глибокі очі, і пташка дзвінко й таємничо закричала: „Безсмертя!“ І він швидко промовив: „Я не можу розлучити ся з нею. Я сховаю її до себе і візьму її з собою“. І він сховав її на грудях і закрив своїм убранням. Але маленька пташка все важчала й важчала, аж поки стала гнітити йому груди, як олово. Він не міг ворухити ся з нею з долини. Тоді він знову виняв її і почав дивити ся на неї. „О люба, кохана“, — сказав він журно, — „хиба не можна мені взяти тебе з собою?“ Він сумно розтулив руку. „Лети“, — сказав він, — „може одна нотка в пісні Правди

бреніти-ме так, як твій любий голос, але я ніколи не почую її!“ Смутно він розтулив руку і пташка полетіла від його на віки. Потім він виняв човник фантазії, зняв з його нитку своїх бажань і кинув її до долу; порожній човник він сховав у себе на грудях, бо нитку було зроблено в долині, як човник достав ся йому з невідомого краю. І він мав уже йти, але стовпище з криком обступило його.

— Дурень, собака, божевільний, — кричали вони, — як зважив ся ти поломати свою клітку, випустити на волю всіх своїх пташок?

Мисливець сказав щось, але його не схотіли слухати.

— Правда! Що таке Правда? Чи можеш ти їсти її або пити? Хто її коли бачив? Пташки твої були справжні, живі! Всі могли слухати їх спів! О, дурень, гидота! — кричали вони. — Ти отруюєш повітря!

— Давайте побємо його каміннем! — галасували одні.

— Яке нам діло до його? — казали інші. — Нехай божевільний іде, куди знає!

І вони пішли від його. Але інші почали збирати камінне й грязюку і стали закидати його. І нарешті як мисливця всього вже побито й поранено, він нишком прокрав ся до ліса.

Вночішня мла лягла на долину, тіни ставали все темніші й темніші, а мисливець усе йшов та йшов. Нарешті він дійшов аж до кінця того краю, де завсіди бував він. І він переступив через межу і глибока темрява обняла його. Він почав помацки знаходити шлях, але гильки, до яких він торкав ся, розпадались і засипали землю попелом. З кожним кроком ноги його грузли і з під їх вилітала хмарка найдрібнішого пилу і обсіпала йому обличчя. І мисливець сів на камінь і закрив обличчя руками, дожидаючи сьвіту в сьому краю темряви й самозречення. І серце його теж сповнило ся темрявою.

Потім з болота праворуч і ліворуч почав підніматися холодний туман і з усіх боків оповив мисливця. Почав падати дрібненький невидимий дощ і буйні краплі стали збирати ся на його волосі й убранні. Серце його било ся помалу, все тіло його задубіло. І він розплющив очі і побачив далеко два веселі огники, що танцювали. Він підвів голову, щоб краще роздивити ся їх і побачив, що вони підходять все ближче й ближче. Вони гріли, сьвітили й танцювали, ніби огняні зірочки. Нарешті вони стали

проти його. З самої середини одного визирало обличчя жіноче з ямочками на щоках; воно сьміялося оточене золотим, розмаєним волосєм. В середині другого огника переливалися й дзюрчали веселі струмочки, шумуючи як вино в склянці. І обидва танцювали перед їм.

— Хто ви, — спитав мисливець, — що з'явилися мені в самоті, в темряві нічній?

— Ми близнята: Змисловість і Любосність! — скрикнули вони. — Нашого батька звуть Людське Тіло, а нашу матір — Нездержливість. Ми такі саме старі, як шпиль і ріки, такі саме давні, як перша людина. Але ми не вмираємо.

Вони засьміялись.

— О, дай нам обняти тебе! — скрикнула перша. — Мої руки ніжні й теплі. Серце твоє замерло, але я вігрію його. О, прийди до мене!

— Я віллю в тебе гаряче життя своє, — сказала друга, — мозок твій змертвів, тіло заціміло, але в їх закипить дуже й вільне життя, дозволь мені оживити тебе!

— О, ходи з нами, — кричали вони, — і живи з нами! Душі вищі за твою були тут у темряві дожидаючи, але вони прийшли до нас і ми пішли їм назустріч; з того часу вони ніколи більше не лишали нас. Все останнє — омана чуття, тільки ми реальні, тільки ми існуємо. Правда — примара, долина суєвірства — фарс, земля — порох і дерева гнилі. Але ми — доторкнись до нас — ми живі. Ти не можеш думати, що ми не існуємо. Помацай, скільки в нас тепла. Прийди до нас, іди за нами.

І вони літали йому круг голови і все ближче й ближче насували на його. Холодні краплі в його на лобі розтікались, ясний сьвіт різав йому в вічі і сліпив його, а замерзла кров його стала текти у його по жилах. І він сказав:

— На що вмирати в сій страшній темряві? Вони своїм теплом вігріють мою замерзлу кров.

Але в сю мить перед ним промайнув дивний образ, що він так любив, і в його впали руки. А вони все кричали:

— Іди, йди з нами!

А він низько схилив свою голову.

— Ви сліпите мене, — скрикнув він, — ви зогріваєте моє серце, але не можете дати мені того, чого я так прагну. Я лишуся тут і ждати-му аж до смерті. Лишіть мене!

І він затулив обличчє руками й не хотів більше слухати їх. А як він знову розплющив очи, їх уже не було, і тільки два огники мигтючи помалу зникали в просторах.

І довга-довга ніч ішла далі. Всі, хто лишає долину суєвірства, повинні проходити через сю країну ночі, і деякі лишають ся в їй лиш кілька день, иньші нудять ся місяці, роки, і багато вмирає в їй.

І нарешті мисливець побачив, як на обрії блідо заблимав сьвіт; він підвів ся і пішов до його. І як він дійшов до його, він уступив у ясне, соняшне сяєво. І перед їм повстали могучі гори голих Фактів і голої Дійсности. Вони були осяяні білим соняшним сьвітом і тільки верхівя їх зникали в хмарах. І мисливець побачив, що з самого низу багато стежок веть ся в гору, цілими горами, і з грудий його вихопив ся голосний, радісний крик. Він вибрав найкращу і почав виходити нею, і на скелях і горах розляглась його радісна пісня. Його страх минув ся. Перестороги були прибільшені. Було вже не так високо і не так круто. Кілька день, кілька тижнів, найбільше кілька місяців, і він досягне верхів. І не одно тільки перо підніме він, — ні, він збере всі пера, що познаходили иньші люди, зробить з їх сітку і візьме в полон Правду, візьме її в свої руки і держати-ме її, держати-ме міцно.

Він сьміяв ся під веселим, ясным сонцем і голосно співав. Перемога була зовсім близька.

Одначе трохи згодом стежка стала крутійша. Дихати стало важче і пісня його затихла. Праворуч і ліворуч знімали ся величезні голі скелі, на їх не було ніякої рослини і в щілинах висохлої землі зяли глибокі безодні. Де-не-де трапляли ся йому білі кости. А ось уже й стежку ледви знати, тепер зостав ся тільки самий слід, але нарешті і він загубив ся. Мисливець уже не співав, він пробивав собі шлях наперед, аж поки дійшов до величезної скелистої стіни, рівної і без кінця довгої, що тягла ся скільки сягало око.

— Я вирубаю східці на сій стіні, — злїзши на неї я буду майже біля мети, — сказав він собі мужно. І він став до праці. Він витяг свій човник фантазії і почав видовбувати їм східці. Але в деяких місцях каміння кришило ся і часом праця цілого місяця спадала в безодню, бо нижчі східці зроблено було з крихкого каміння. Але мисливець не кидав працювати і казав собі: — Аби зійшов на сю стіну, я буду майже біля мети. Велика праця буде

скінчена. — І нарешті він вдер ся аж на верх і глянув навкруги себе. Далеко під їм білий туман вив ся над долиною суєвірства; а в горі над їм здіймали ся нові купи гір. Вони здавали ся низькими ранійше, тепер вони були незмірно високі. З верхів до низу круг їх стреміли кряжі скель, навернені один на один величезними колами. І над ними сяло вічне сонце.

Він дико і страшно скрикнув. Він схилив ся до долу, і як він підвів ся, обличчя в його було бліде, як у мертвого. І він пішов далі мовчки. Він не озивав ся й згуком. Народженим у долинах тяжко дихати рідким повітрям на горах; кожен подих додавав йому муки, а на пучках йому виступила кров.

І дійшовши до нових скель він ізнов узяв ся до роботи. Вони здавали ся без краю високими і він не промовляв ні слова. Що дня й що ночі чути було, як стукав його струмент об залізні скелі вирубуючи східці.

Роки минали за роками і він усе працював; але стіна перед ним так саме знімала ся аж до неба. Часом він молив ся, щоб на сих голих скелях з'явило ся хоч трохи моху або ще якої рости, щоб звайти в їх собі товаришів; але благання його були даремні. І роки минали за роками. Він рахував їх, рахуючи, скільки східців вирубав; на кожен рік їх припадало небагато, зовсім небагато. Він уже не співав, він не казав уже: „Я зроблю те або иньше“, — він тільки працював. А ночами, як смеркалось, з печер і з щілин у скелях на його дивили ся чудні, дикі пики.

— Спини свою працю, одинока людино, озви ся до нас! — гукали вони йому.

— Мій рятунок у праці: як що я спиню ся хоч на хвилину, ви всі опануєте мене, — відмовив він.

І вони все дужче простягали свої довгі шиї.

— Подиви ся в щілини коло твоїх ніг, — казали вони, — що там біліє? Се — кістки. Такий саме як ти сьміливий й дужий чоловік віходив на сї скелі. Але як він глянув у гору, побачив, що поривання його даремні, що він ніколи не здобуде правди, що ніколи не побачить її, ніколи не знайде її. І тоді він ліг тут, бо був знесилений. Він ліг, щоб заснути на віки. Він сам приснав себе. Сон — спокій. Хто спить несамотній, руки й серце його не почувають болю.

І мисливець засьміяв ся сціпивши зуби. Він сказав: — Не вже тепер після того, як я вирвав із серця все, що було в мене

вайдорожчого, тиняв ся в країні ночі, поборов спокуси, працював там, де ніколи не розлягав ся голос людський, невже тепер я ляжу тут, щоб стати вашою здобичю, ви, гадюки?

Він голосно зареготав і Відгуки Безнадії зникли, бо сьміх мужнього, дужого серця бе їх на смерть.

Одначе трохи згодом вони знову повилазили і впили ся в його очима. — Чи ти знаєш, що волосе в тебе біле, — сказали вони, — що рука твоя трусить ся, як у дитини? Чи бачив ти, що кінчик твого човника ступив ся, що він зовсім відколов ся? Тільки зійдеш ще на один східець, — казали вони, — то се буде тобі останнім східцем. Вище ти ніколи не зійдеш.

І він відповів їм: — Я все знаю, — і працював далі.

Старечі, худі руки його погано й нерівно тесали камінь, пальці його скорчили ся й задубіли. Вся сила й краса сієї людини зникла.

І нарешті з-за стіни скель визирнуло старе, сухе, зморщене обличчє. Воно побачило, що перед їм нові кряжі вічних гір знімають ся до неба і зникають у білих хмарах, але діло свого життя він виконав. Старий мисливець склав свої натомлені руки і ліг над краєм безодні, що біля неї він проробив усе своє життє. Тепер нарешті надійшов йому час відпочинку. В низу під їм густий білий туман вив ся над долинами, і як він прорвав ся в одному місці, очі мисливця, що вже вмирав, побачили поля, дерева й луки, де минуло його дитинство. Здалека до його долітав крик колишніх його птахів і гомін і пісні танцюристого стовпища. І йому вдалось, що він чує голоси своїх старих товаришів і далеко-далеко бачить свою батьківську хату, осяяну соняшним сьвітом. І буйні сльози сповнили очі мисливцеві.

— Ті, що вмирають там у низу, вмирають не самі, — скрикнув він. — Потім знову все запнуло ся туманом і він відвернув ся. — Я шукав, — сказав він, — я уперто працював довгі роки, але не знайшов її. Я не спочивав, не ремствував і не бачив її. Тепер минула ся моя сила. На місце, де я ляжу знешленний, поприходять иньші люди, молоді й невтомлені. Вони прийдуть по стежці, що пробив я, зійдуть на гору по східцях, що вирубав я. Вони ніколи не знати-муть, як на ймення того, хто се зробив. Вони сьміяти-муть ся з моєї незграбної праці. Як буде завалювати ся каміння, вони проклинати-муть мене. Але вони зійдуть м оїми східцями, вони зійдуть через мою працю. Вони знайдуть

її за мою допомогою. Ні одна людина не живе про себе саму і ні одна не вмирає тільки про себе.

І з під зморщених вік його закапали сльози. Коли-б у сей час над ним у хмарах з'явила ся Правда, він не міг би побачити її: темрява смерти запиняла йому очи.

— Моя душа чує радісно, як наближаєть ся їх хода, — сказав він, — і вони зйдуть, вони зйдуть!

Він підняв до очий свою зморщену руку.

З хмарного неба щось упало і помалу почало спускати ся в тихому нерухомому повітрі. Без звуку воно впало в низ і м'яко лягло на груди чоловікови, що вмирав. Він помацав рукою — се було перо. Він умер держучи його в своїх руках.

Переклада

Настя Грінченко.

